

MINTAQAVIY BANKLARNING INVESTITSIYA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH

Panjiyeva Nodira Normaxmatovna
Termiz davlat universiteti

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada mintaqaviy banklarning xususiyatlari, maqomi va roli, investitsion faoliyatining sabablari tadqiq etilgan. Mavzuga keys sifatida Osiyo taraqqiyot banki va uning O'zbekistondagi investitsiya faoliyati keltirilgan. Tadqiqot va tahlil natijasida mintaqaviy banklarning investitsiya faoliyatini rivojlantirish bo'yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: mintaqaviy tijorat banki, investitsiya, Osiyo taraqqiyot banki, ijtimoiy investitsiya, davlat-xususiy sherikligi.

РАЗВИТИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РЕГИОНАЛЬНЫХ БАНКОВ

Панджиева Нодира Нормакматовна
Термезский государственный университет

Аннотация. В данной научной статье рассматриваются особенности, статус и роль региональных банков, причины их инвестиционной деятельности. В качестве примера представлены Азиатский банк развития и его инвестиционная деятельность в Узбекистане. В результате исследования и анализа были разработаны предложения и рекомендации по развитию инвестиционной деятельности региональных банков.

Ключевые слова: региональный коммерческий банк, инвестиции, Азиатский банк развития, социальные инвестиции, государственно-частное партнерство.

DEVELOPMENT OF INVESTMENT ACTIVITIES OF REGIONAL BANKS

Panjiyeva Nodira Normakhmatovna
Termiz State University

Abstract. This research article examines the characteristics, status and role of regional banks, the reasons for their investment activity. The Asian Development Bank and its investment activities in Uzbekistan are presented as a case study. As a result of the research and analysis, proposals and recommendations were developed for the development of investment activities of regional banks.

Key words: regional commercial bank, investment, Asian Development Bank, social investment, public-private partnership.

Kirish.

Zamonaviy iqtisodiy sharoitda mintaqaviy tijorat banklarining investitsion faoliyati mezo darajada investitsiya siyosatini shakllantirishga ta'sir ko'rsatadi. Investitsiya jarayonlari dinamikasining pasayishi mintaqaviy tijorat banklaridan investitsiya faoliyatini boshqarish tizimlarini shakllantirish, investitsiya resurslarini optimallashtirish, mintaqaning investitsiya tashabbuslari va ustuvor yo'nalishlariga to'liq mos keladigan muvofiqlashtirilgan va muvozanatli investitsiya strategiyasini shakllantirishga mutanosib yondashishni talab qiladi.

Banklarning investitsiya faoliyatini mintaqaviy investitsiya siyosati bilan uyg'unlashtirishning aniq zarurligiga qaramasdan, bu jarayonni amaliy amalga oshirishda bir qator tizimli qarama-qarshiliklarga duch kelmoqda.

Birinchi, mintaqaviy banklarning investitsiya faoliyati, birinchi navbatda, bank egalarining joriy manfaatlariga tayangan holda, mustaqil ravishda rivojlanadi; ikkinchi, hududiy banklar va hokimiyat organlari o'rtasida o'zaro hamkorlik yo'lga qo'yilgan joylarda ham investitsiya siyosatini amalga oshirishda mintaqaning investitsiya resurslari va uning investitsiya sohasidagi raqobatdosh ustunliklaridan to'liq foydalanilmayapti. Natijada, bu mintaqaviy bozorga xorijiy bank kapitali va boshqa moliya tuzilmalari kapitalining kengayishiga olib keladi; investitsiya qilingan kapital bo'yicha olingan daromad ko'pincha mintaqadan tashqariga chiqariladi va mintaqaning differensial rentabelligining timsolidir. bu.

Shu bilan birga, zamonaviy hududiy investitsiya infratuzilmasi mintaqaviy investitsiya faoliyatining ustuvor yo'nalishlarini amalga oshirish sharoitida banklar va moliya-kredit institutlarining investorlar bilan samarali o'zaro hamkorligiga yo'naltirilmagan. Mintaqaviy tuzilmalar va bank sektorining investitsiya faoliyati sohasida o'zaro hamkorligining samarali mexanizmini shakllantirishda sindikatlashtirilgan kreditlashning tashkiliy mexanizmlariga asoslangan boshqaruv tizimi va balanslangan ko'rsatkichlar tizimi muhim rol o'ynaydi, bu esa kreditlash darajasini oshirish imkonini beradi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Shunday qilib, mintaqaviy bankning maqomi va rolini aniqlash uchun quyidagi xususiyatlar asos bo'lishi mumkin.

1. Kapitalning manbai. Bular mahalliy iqtisodiyotning subyektlari bo'lishi kerak. Hozirgi kunda qonun chiqaruvchi asosiy e'tiborni kapital manbasiga emas, balki hajmiga qaratadi. Bizning fikrimizcha, tarixan mintaqaviy banklar uchun kapital manbalari deyarli har doim mahalliy va "kam kapital" bo'lganligini hisobga olish muhimdir. Mintaqaviy banklar (asosiy litsenziyaga ega banklar) yirik mijozlar uchun tizimli ahamiyatga ega bo'lgan institutlar bilan raqobatlashmaydigan o'rta sinf banklari sifatida ko'rib chiqilishi kerak. Mahalliy banklar hali ham o'z vazifalari va funktsiyalarini samarali bajarib qoladilar va kapital va operatsiyalar hajmi ularning xarakteristikasi bo'lib, istiqbolning yo'qligi haqidagi tezis uchun sabab emas.

2. Tijoriy-ijtimoiy xarakterga ega. Bank maqomini belgilashda faqat foyda olish emas, balki hududni rivojlantirish vazifalari ham hisobga olingan.

3. Ijtimoiy xarakter. Mintaqaviy bankning faoliyati mintaqa subyektlarining ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan bo'lishi kerak va mahalliy hokimiyatlarning kapitalida ishtirok etgan holda, ijro etuvchi hokimiyatga emas, balki qonun chiqaruvchi hokimiyatga, mablag'larni boshqaruvchi sifatida javobgar bo'lishi kerak. Zamonaviy sharoitda mintaqaviy banklar, afsuski, shaharlar va mahalliy xo'jaliklar bilan yaqin iqtisodiy aloqalarga ega emas. Shuning uchun, bu xususiyat ham hisob-kitoblarga kiritilmagan.

4. Hududiylik. Darhaqiqat, imkoniyatlar va texnologiyalarning cheklanganligi sababli, mintaqaviy bank faoliyati mintaqada hayoti bilan bog'liq.

5. Jamoat manfaatiga qaratilgan xayriya xarakteri. Mintaqaviy banklar eng yaxshi an'analarini davom ettirishlari mumkin, daromadning bir qismini mintaqadagi xayriya va ta'lim muassasalarini qo'llab-quvvatlash va rivojlantirish, shuningdek, kapitali kam bo'lgan mintaqaviy ishlab chiqaruvchilarga yordam berish uchun ishlatishlari mumkin.

6. Afzalliklar. Ularni tartibga solishga yondashuvlarni soddalashtirish uchun emas, balki mintaqada iqtisodiy faoliyatni integratsiyalashuviga chinakam yordam berish uchun asosiy litsenziyaga ega bo'lgan banklarga biriktirish kerak.

Bizning fikrimizcha, jalb qilingan mablag'larni zaxiralash bo'yicha yondashuvlarni o'zgartirish kerak, chunki mahalliy banklar tomonidan jalb qilingan mablag'lar hajmi pul-kredit siyosati ko'rsatkichlariga sezilarli ta'sir ko'rsatmaydi, lekin xizmatlar narxini pasaytirish imkonini beradi.

Bizning fikrimizcha, banklarning investitsiya faoliyatining asosiy sabablarini aniqlashimiz mumkin:

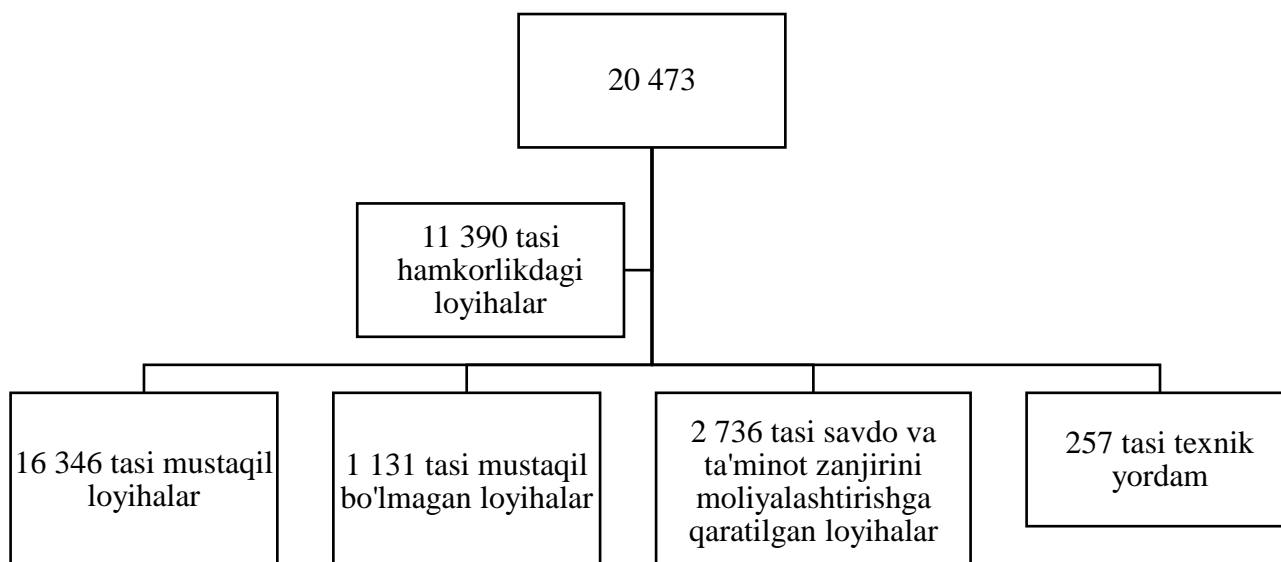
1. Investitsiya faoliyatidan olinadigan daromadning (foydaning) o'sishi qimmatli qog'ozlar bo'yicha foizlar va dividendlarning o'sishi, shuningdek bitimlardagi qimmatli qog'ozlarning bozor qiymatidagi farq bilan ta'minlanadi [5].

2. Yuqori sifatli qimmatli qog'ozlarni sotib olish orqali bankning optimal likvidligini barqarorlashtirish.

3. Minimal risk bilan qimmatli qog'ozlarni sotib olish orqali aktivlarni diversifikatsiya qilish va risklarni boshqarish.

4. Emitent faoliyatiga sho'ba va qaram aksiyadorlik jamiyatlarida ishtirok etish portfelini yaratish orqali nazorat qilish va ta'sir ko'rsatish.

So'nggi 20 yil davomida minimal risk bilan faoliyat olib borayotgan banklardan biri Osiyo taraqqiyot bankidir. U Osiyo mamalkatlarida ijtimoiy, infratuzilma obyektlarini moliyalashtirishga qaratilgan loyihalarga homiylik qiladi yoki ularni hamkorlikda moliyalashtiradi. Birgina 2022 yilda bank tomonidan 20 473 ta loyiha moliyalashtirilgan bo'lib (1-rasm), ular orasida Markaziy Osiyo, jumladan O'zbekistonda ham moliyalashtirilgan loyihalar mavjud.

1-rasm. Osiyo taraqqiyot bankining 2022-yildagi loyihalari⁷¹

Osiyo taraqqiyot banki O'zbekistonda 1995-yildan buyon faoliyat yuritib kelmoqda. OTB kam va o'rtacha daromadli qishloq oilalari uchun 56 mingdan ortiq uy-joy qurilishiga hissa qo'shdi. Davom etayotgan dastur orqali qo'shimcha 14500 ta uy qurishga yordam beradi.

OTB qishloq joylarda 793 ta oilaviy poliklinika ochish va jihozlashga yordam berdi. OTB bilan hamkorlik qiluvchi moliya institutlaridan 37,9 mingdan ortiq kichik va o'rta korxonalar (ulardan 32 foizini ayollar boshqaradi) tijorat kreditlarini oldi.

Energetika sohasida OTB Tolimarjon va Taxiatoch elektr stansiyalarida estrodiol gaz zavodlarini qurish va elektr uzatish liniyalarini yaxshilashga ko'mak ko'rsatmoqda. U, shuningdek, avtomatlashtirilgan hisobga olish tizimini o'rnatish orqali milliy elektr ta'minoti korxonasiga moliyaviy barqarorlikni yaxshilashga yordam bermoqda.

OTB Markaziy Osiyo mintaqaviy iqtisodiy hamkorlik (CAREC) dasturi koridorlari bo'ylab avtomobil va temir yo'l loyihalarini moliyalashtirmoqda.

"Suv ta'minoti va kanalizatsiya" investitsiya dasturi doirasida 4800 dan ortiq xonadon ishonchli suv ta'minotiga ulandi va 170 ming aholi sifatli sanitariya xizmatlaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ldi. OTB hozirda Qoraqalpog'istondagi 116 qishloq fuqarolar yig'inidagi 388 ming aholini toza suv bilan ta'minlash, Jizzax shahrida kanalizatsiya tizimini kengaytirish, Toshkent viloyatida yangi ichimlik suvi tozalash inshootini qurish bo'yicha ish olib bormoqda. Shuningdek, Toshkent viloyatining Yangiyo'l va Chinoz tumanlarida 220 mingdan ortiq aholi foydalanishi mumkin bo'lgan suv ta'minoti tizimini kengaytirishga ko'maklashmoqda.

Beshta hududda 3,2 milliondan ortiq aholi qishloq xo'jaligi yerlarini suv bilan ta'minlovchi irrigatsiya infratuzilmasidan foydalanmoqda. OTB, shuningdek, ekinlarni diversifikatsiya qilish va xususiy sektorning O'zbekiston bog'dorchilik qiymat zanjiri va infratuzilmasi, shuningdek, chorvachilik qiymati zanjirlarida ishtirokini kengaytirishni qo'llab-quvvatlammoqda.

OTB davlat-xususiy sheriklikni, jumladan Surxondaryo viloyatida quyosh energetikasi loyihasini, Toshkent shahridagi markazlashtirilgan issiqlik ta'minotini va davlat maktablarini ta'mirlashni, Namangan shahrida suv ta'minoti va kanalizatsiya infratuzilmasini yaxshilashni qo'llab-quvvatlammoqda.

⁷¹ Годовой отчет АБР за 2022 год (ADB Annual Report 2022)

Biz qo'llab-quvvatlayotgan har bir loyihada OTB O'zbekistonning ekologik va ijtimoiy himoyasini kuchaytirish, xaridlar, moliyaviy menejment va korrupsiyaga qarshi kurash sohasida xalqaro amaliyotga rioya etilishini hamda gender tengligini ta'minlash uchun hukumat bilan yaqin hamkorlik qiladi.

2017-yilda boshlangan islohotlar O'zbekiston bilan hamkorligimizni kengaytirdi. Bizning yordamimiz endi har qachongidan ham ko'proq islohot bo'yicha maslahatlar bilan uyg'unlashgan. O'zbekiston bizga energetika, avtomobil yo'llari va temir yo'llar, suv ta'minoti va kanalizatsiya, qattiq maishiy chiqindilarni boshqarish, suv resurslarini boshqarish va qishloq xo'jaligini diversifikatsiya qilish, davlat moliyasi, kapital bozorlarini rivojlantirish va ipoteka kreditlari sohasidagi islohotlarni amalga oshirishda ko'maklashishimizga ishonadi.

Loyihalari rejalashtirish/dasturlashda quyidagi bir necha mezonlarga asoslanib, suveren moliyalashtirish (hukumatga kreditlar) uchun yangi loyihalarga ustuvor ahamiyat berildi:

Sektorni rivojlantirish ehtiyojlari.

Bizning qo'shimcha qiymat va imkoniyatlarimiz.

Loyihani amalga oshirish uchun tegishli vazirlik va idoralarning o'zlashtirish imkoniyatlari.

Hukumatning chet eldan qarz olishdagi cheklovlari.

Taklif etilayotgan loyihalarni amalga oshirishga tayyorligi.

Loyihaga xususiy sektorni jalb qilish usullari.

O'zbekistonda OTB Rossiyaning Ukrainaga bostirib kirishi oqibatida yuzaga kelgan ijtimoiy-iqtisodiy inqirozni yumshatish uchun BRACE dasturi doirasida 500 million dollar kredit ajratdi. Mablag'lar hukumatga 2022-yilda 8,9 milliondan ortiq himoyaga muhtoj odamlar uchun ijtimoiy yordam to'lovlarini saqlab qolishga yordam berdi. Kredit, shuningdek, bug'doy va boshqa asosiy oziq-ovqat mahsulotlarining ichki narxlarini barqarorlashtirishda hukumatni qo'llab-quvvatlash orqali oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashga yordam berdi.

O'zbekistonda OTB irrigatsiya tizimlarini modernizatsiya qilish va Orol dengizi havzasidagi fermer xo'jaliklarida suvdan foydalanish samaradorligini oshirish uchun 150 million dollar kredit va 3 million dollar grant ajratdi. Loyiha suvni barqaror boshqarish amaliyoti va texnologiyalarini joriy etadi hamda 476 kilometr (km) irrigatsiya va drenaj infratuzilmasini yangilaydi, bu esa fermerlarga tez-tez suv ta'minotidagi uzilishlarni bartaraf etish va iqlim o'zgarishlariga yaxshiroq dosh berishga imkon beradi. Loyiha doirasida taqdim etilayotgan texnik yordam O'zbekistonning qishloq va suv xo'jaligi sohasidagi siyosat va institutlarni mustahkamlaydi.

O'zbekistonda OTB mamlakatning uchinchi yirik shahri bo'lgan Namanganning 1,8 million aholisi uchun suv va havo sifatini yaxshilash bo'yicha davlat-xususiy sheriklik (DXSh) loyihasi bo'yicha maslahat xizmatlarini ko'rsatdi. Sirdaryodagi suv sifatini yaxshilash va issiqxona gazlari chiqindilarini yiliga taxminan 7694 tonnaga kamaytirish maqsadida O'zbekistondagi suv sektoridagi birinchi DXSh loyihasi bo'lgan oqava suvlarni tozalash loyihasi bo'yicha konsalting xizmatlari ko'rsatildi. OTB loyiha tuzilishi, muzokaralar va tender savdolarida yordam berdi, bu esa 96 million dollarlik loyiha bo'yicha DXSh kelishuvlarini imzolashga olib keldi. Bu ish O'zbekiston va boshqa DMClar uchun chiqindi suvlarni tozalash bo'yicha kelgusida DXSh sarmoyalari uchun asos bo'lib xizmat qilishi kutilmoqda⁷².

Xulosa va takliflar.

Xalqaro mintaqaviy banklarning investitsiya faoliyatini rivojlantirish global tendentsiyalarni ham, mahalliy xususiyatlarni ham hisobga oladigan kompleks yondashuvni talab qiladi. Quyida mazkur banklarning investitsiya faoliyatini rivojlantirishning asosiy strategiyalari va yo'nalishlari keltirilgan:

1. Mintaqaviy bozorlarni chuqur tushunish

Mintaqaviy iqtisodiyot va investitsiya muhiti haqida aniq ma'lumotlarni olish, turli mintaqalarning o'ziga xos xususiyatlari va ehtiyojlariga javob beradigan investitsiya mahsulotlari va strategiyalarini ishlab chiqish talab etiladi.

2. Investitsiya portfelini diversifikatsiya qilish

Aktsiyalar, obligatsiyalar, venchur investitsiyalar va barqaror rivojlanish loyihalari kabi turli xil aktivlarni amaliyotda qo'llash zarur

3. Raqamli texnologiyalar integratsiyasi

⁷² Какие проекты Азиатский банк инфраструктурных инвестиций развивает в Узбекистане. <https://uz.kursiv.media/2023-10-09/kakie-proekty-aziatskij-bank-infrastrukturnyh-investicij-razvivaet-v-uzbekistane/>

Investorlar uchun qulay raqamli vositalarni ishlab chiqish va joriy etish, investitsiya imkoniyatlarini aniqlash va xatarlarni boshqarish uchun ilg'or tahliliy vositalardan foydalanish rivojlanishning asosiy talabi hisoblanadi.

4. Barqaror va mas'uliyatli sarmoya kiritish

Barqaror rivojlanishga hissa qo'shadigan va ijobiy ijtimoiy ta'sir ko'rsatadigan loyihalarga ustunlik berish zarur

5. Hamkorlik va sheriklik

Yirik loyihalarni amalga oshirish uchun boshqa moliya institutlari, davlat idoralari va xususiy sektor bilan hamkorlikni rivojlantirish maqsadga muvofiq.

6. Innovatsiyalar va yangi mahsulotlarni ishlab chiqish

O'zgaruvchan bozor sharoitlari va texnologik tendentsiyalarga moslashtirilgan yangi investitsiya mahsulotlarini yaratish va ilgari surish zarur. Investitsiya strategiyalari va xizmatlarini doimiy ravishda yangilash va takomillashtirish uchun tadqiqot va ishlanmalarga sarmoya kiritish talab etiladi.

Mintaqaviy banklarning investitsiya faoliyatini rivojlantirish portfelni diversifikatsiya qilish, innovatsiyalar integratsiyasi, barqaror investitsiyalar, strategik sheriklik, kadrlarni doimiy ravishda o'qitish va malakasini oshirishni o'z ichiga olgan kompleks yondashuvni talab qiladi. Bunday yondashuv banklarga nafaqat moliyaviy natijalarini yaxshilash, balki ular faoliyat yuritayotgan hududlarning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham hissa qo'shish imkonini beradi.

Adabiyotlar / Литература / Literature:

Буланов Ю.Н. О стратегическом планировании деятельности банков в изменяющихся рыночных и регулятивных условиях // Сибирская финансовая школа. 2016. № 5. С. 77–90. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=27334636>

Грузицкий Ю. Гомельский городской банк // Банкаўскі веснік. 2003. № 25. С. 53–55. URL: http://www.fox-notes.ru/spravka/PDF_030713_030.pdf

Дроздова Е. Положение о городских общественных банках от 30 января 1912 года // Банкаўскі веснік. 2006. № 1. С. 55–56. URL: <http://www.nbrb.by/bv/arch/330.pdf>

Зверькова Т.Н. Региональные банки: исторический опыт функционирования и современность // Финансовая аналитика: проблемы и решения. 2017. №8 (338). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/regionalnye-banki-istoricheskiy-opyt-funktsionirovaniya-i-sovremennost> (дата обращения: 28.11.2023).

Кириллов А.К. Городские банки Западной Сибири (вторая четверть XIX – начало XX века). Новосибирск: Офсет, 2003. 192 с.